

VZPOMÍNKY NA HRANICKÝ LISTOPAD 89 A NA TO, CO NÁSLEDOVALO

17. LISTOPADU 1989 MI BYLO 40 LET

Celý dosavadní život jsem prožil v hnusném bolševickém režimu a nevěřil jsem, že se dožiju nějaké změny k lepšímu. Domníval jsem se, stejně jako mí kamarádi, že když se jednou bolševik dostane k moci, už se od ní nenechá odstavit. V tom byl komunistický systém mistr nad mistry. Měl k dispozici veškerý represivní mocenský aparát: policii, armádu, ozbrojené bojůvky v podobě lidových milicí, všudypřítomnou síť udavačů, své buňky v každé organizaci, továrně i ulici. A také naprosto nevybíravé metody a prostředky, s nimiž dokázal v zárodku likvidovat jakýkoliv pokus o odpor. Dokonale dokázal vymývat mozky svých poddaných. Noviny, rozhlas, televize nedělaly nic jiného, než že vtloukaly lidem do hlav, že tak to musí být. Že žijeme v komunistickém ráji a to, co je na západ od našich hranic, je kapitalistické peklo. Nicméně z tohoto ráje na zemi pořád někdo utíkal do toho kapitalistického pekla. A to přesto, že hranice byly obehnané ostnatým drátem, ve kterém bylo vysoké napětí. Cestovat svobodně jste nemohli. Nebylo možné, abyste si sami udělali názor na to, jak to v tom podle komunistů prohnílé, kapitalistickém světě chodí. Stejně tak byla ve službách bolševického režimu socialistická škola. Už v mateřské škole byly děti masírovány masivní komunistickou propagandou, například se nazpaměť učily básničky oslavující bolševického vraha a diktátora Lenina.

Téměř každý večer jsem ladil na rádiu rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa. Vysílala na krátkých vlnách v českém jazyce z Mnichova a přinášela pravdivé a nezkrácené informace. Proto byl její poslech trestným činem a bolševik vybudoval nesmírně nákladnou síť rušiček, aby jejímu poslechu zabránil. Vynalézavý český člověk však objevil na trhu několik málo tranzistorových přijímačů, paradoxně dovážených ze Sovětského svazu, na které byly bolševické rušičky krátké. Myslím si, že činnost Svobodné Evropy pro obyvatele tehdejšího socialistického tábora není dodnes dostatečně doceněna. Umožňovala nám, abychom docela nezblbli a zachovali si zdravý rozum. Jedině díky ní jsme věděli, co se u nás i ve světě děje.

ÚŘEDNÍKEM JEDNOTY

V roce 1989 jsem působil druhým rokem v ústředí Spotřebního družstva Jednota Hranice. Družstvo spravovalo něco kolem 300 prodejen a stejné množství hospod v přerovském okrese. Většinou se jednalo o malé prodejny typu smíšené zboží. Jednoty byly nejenom obchodními společnostmi, ale i takzvaně společenskými organizacemi. Některé jejich útvary byly docela zajímavé. Například jistý MASPOL se nezabýval masem, ale tzv. masově politickou prací. Do jeho náplně patřilo třeba uzavírání socialistických závazků k různým komunistickým výročím a sjezdům. Dále MASPOL řešil problematiku brigád socialistické práce a spolupráci s dohlížecími výbory, které fungovaly ve všech obcích přerovského okresu.

V Jednotě jsem vedl oddělení obchodní politiky. Dělal jsem třeba každý měsíc výzkum spotřebitelské poptávky. Psal jsem o tom, které zboží nikdo nekupuje a které naopak v prodejnách Jednoty chybí. Bylo to k ničemu. O tom, co se bude vyrábět, a tedy i prodávat, rozhodovaly stejně komunistické orgány. A rozhodovaly vždy neomylně špatně. Vše se v ústředních orgánech státu plánovalo na pět let dopředu. Tento systém však byl nesmírně těžkopádný a nedokázal reagovat na skutečnou poptávku. Čas od času jsem z moci mi svěřené reguloval prodej zboží. To když nastal například nedostatek toaletního papíru a třeba hygienických vložek. Pak jsem nařizoval, kolik která prodejna může tohoto artiklu prodat jednomu spotřebiteli. Psal jsem výkazy pro náš nadřízený orgán, Krajský svaz spotřebních družstev v Ostravě. Ten je zase sumarizoval

81 pro Ústřední svaz spotřebních družstev v Praze, ten zase pro Ústřední výbor komunistické strany. Podobná slohová cvičení jsem zpracovával pro odbor obchodu Okresního národního výboru v Přerově.

Pod můj úsek patřila rovněž propagace, a tak jsem musel řešit například Galerii cti nejlepších pracovníků Jednoty a vyhodnocovat nejlepší výlohy aranžované k výročí založení pionýrské organizace či ke Dni horníků. Byl jsem osobně zodpovědný za to, že mezi domy v Zámecké ulici bude viset na 1. máje plachta s heslem „Komunismus – mládí světa“. Vyšetřoval mne kontrolní útvar Jednoty za to, že můj podřízený dodal pro okresní konferenci KSČ panely se špatným rozměrem. Také jsem musel absolvovat několikadenní výjezdní školení civilní obrany, na kterém jsme nacvičovali zásobování obyvatelstva přerovského okresu šatstvem a teplou stravou po shození atomové bomby na Ostravu.

Po dvou letech jsem toho všeho měl plné zuby a začal jsem hledat méně absurdní zaměstnání. Naštěstí to za mě vyřešily události listopadu roku 1989, kterým se později začalo říkat Sametová, nebo také Něžná revoluce.

POPRVÉ V KAPITALISTICKÉ CIZINĚ

Ještě předtím jsem se poprvé v životě dostal do kapitalistické ciziny. Tedy na ten prohnílý západ, kterým nás bolševik celou dobu strašil. Musel jsem si to ovšem zasloužit, jako člen tzv. Vědecko-technické společnosti jsem byl nucen odpracovat bezplatně několik desítek brigádnických hodin. To spočívalo v tom, že jsem prodával občerstvení ve stánku u příležitosti vojenské přísahy vojáků základní služby hranické posádky. K výjezdu do západního Německa, lůna prohnílého kapitalismu, jsem potřeboval pas, platné vízum a výjezdní doložku. Byl to organizovaný zájezd, orientovaný tématicky na fungování obchodní sítě v Mnichově a v Norimberku. Viděli jsme tam to, o co dnes i u nás zakopáváme na každém kroku: supermarkety, velké prodejny určené pro kutily – to vše s pro nás nepředstavitelnou nabídkou zboží všeho druhu. My, pracovníci hranické Jednoty, jsme si tam připadali jako Alenka v říši divů. A nedokázali jsme pochopit, jak to může pár kilometrů od nás takto fungovat, zatímco my v rozvinutém socialismu řešíme problémy, kde sehnat toaletní papír.

V té době se začali bouřit proti režimu naši socialističtí bratři v Německé demokratické republice a dospěli až k bourání berlínské zdi. A my jsme jim jenom mohli závidět. U nás žádné změně nic nenasvědčovalo, komunisté byli pevně zakopáni ve svých pozicích a na každou snahu po změně odpovídali represemi.

VYPUKNUTÍ SAMETOVÉ REVOLUCE

Ze zvyku jsem si večer 17. listopadu naladil stanici Svobodná Evropa. A za chvíli jsem se dozvěděl, že brutální rozeznání pokojné a povolené studentské manifestace mělo za následek smrt jednoho ze studentů. Pak už se události nezadržitelně valily a na jejich konci bylo totální zhroucení komunistického režimu.

Počátek Sametové revoluce v Hranicích jsem zažíval zprostředkovaně. Byl jsem totiž ve stavu nemocných, s nohou v dlaze. Po několika dnech mě spolupracovníci z Jednoty přesvědčili, že se nemohu válet doma, když venku zuří revoluce a oni mě navíc zvolili do tříčlenného výboru Občanského fóra, které se mezitím v našem podniku ustanovilo. Po bleskovém ukončení nemocenské jsem se zcela pohroužil do víru událostí.

Tiskli jsme informace pro pracovníky, vyjednávali s vedením, iniciovali volby do výboru odborové organizace. V Jednotě v rychlém sledu zanikly dosavadní opory režimu, především všemocná Základní organizace Komunistické strany Československa, dále pak Svaz Československo-sovětského přátelství a brigády socialistické práce na jednotlivých pracovištích. Byl zrušen útvar pro civilní obranu a zvláštní úkoly, který dosud, mimo jiné, řešil nasazení našeho

podniku při vypuknutí třetí světové války v podmínkách užití zbraní hromadného ničení. Kdy si mocný a obávaný úsek kádrové práce se rozpustil a musel vydat zaměstnancům spisy, které na ně dlouhá léta vedl. Je však faktem, že všechny tyto události by se staly i bez přičinění našeho občanského fóra, byly prostě důsledkem celostátního vývoje.

OMYLEM UVOLNĚNÝM FUNKCIONÁŘEM

Někdy v únoru roku 1990 jsem se dozvěděl, že Městský národní výbor v Hranicích potřebuje posilu na úseku kultury a školství. Když jsem šel nabídnout své služby, zjistil jsem, že se nejedná o funkci vedoucího odboru, ale o funkci druhého místopředsedy, pod kterého tato oblast spadá. Nikdy jsem neměl ambice být uvolněným funkcionářem místní samosprávy. Uvědomil jsem si však, že bych v této funkci mohl ovlivnit to, kam se bude město v oblastech mně svěřených ubírat. To byla určitá výzva, a tak jsem na tu nabídku, učiněnou mi předsedou a tajemníkem, kývl. Plenárním zasedáním národního výboru jsem byl zvolen do funkce místopředsedy a 1. března jsem nastoupil.

Večer po svém zvolení v místní sokolovně jsem si obešel město, abych si je prohlédl, již očima člověka spoludopovědného za jeho rozvoj.

Nejvíce času jsem věnoval historickému jádru. Centrum připomínalo místo, kde právě skončila druhá světová válka. Šedé a oprýskané fasády, některé výklady zatlučené prkny, dva domy u zámku měly propadlou střechu a zřícené krovy. Jinde zase na nově opravených památkových objektech šokovaly dveře a výklady z šedého hliníku. Všechny chodníky a silnice zalité silnou vrstvou mnohokrát vyspravovaného asfaltu. Jiráskovu ulici u zámku odsoudil národní výbor k plošné asanaci. Padající hradby, synagoga na spadnutí, zámek v naprosto neutěšeném stavu. A to jsem nevěděl, že v havarijním stavu je v centru i to, co je lidským očím skryto: kanalizace, rozvody plynu a vody. V řadě domů bydlely početné romské rodiny. Na chvíli jsem propadl beznaději.

O několik dnů později, poté, co jsem se vyvázal ze svých povinností v Jednotě, jsem nastoupil a začal úřadovat na národním výboru.

MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR

Tehdejší národní výbor měl kolem pětácti zaměstnanců a výměna proběhla pouze na postech předsedy, tajemníka a druhého místopředsedy.

Užší vedení města, respektive národního výboru, bylo čtyřčlenné. Skládalo se z předsedy (Ing. Jiří Jašek), tajemníka (Mgr. Vladimír Hudec), prvního místopředsedy (Ing. Zdeněk Mayer) a druhého místopředsedy (moje osoba). Každý z nás měl pod sebou několik odborů – organizačních článků národního výboru. V čele odborů stáli vedoucí a ti nám byli podřízeni. Mně podléhal odbor školství, kultury, sociálního zabezpečení a zdravotnictví a odbor obchodu, služeb, odbor místního hospodářství, dopravy a cestovního ruchu. K tomu jsem nafasoval předsednictví v několika komisích: lázeňské, kulturní a sboru pro občanské záležitosti.

My, „nové tváře“ ve vedení národního výboru, jsme o poslání této instituce měli jenom mlhavé povědomí a nulové praktické zkušenosti. Mě do problematiky zasvěcovala paní Jiřina Kameníčková, moje předchůdkyně ve funkci. Byla to dlouholetá funkcionářka hranického národního výboru a k funkci místopředsedkyně se postupně vypracovala z řadového zaměstnance. Po listopadových událostech se sama rozhodla, že odejde do důchodu. I když na mé zapracování nebylo mnoho času, zodpovědně se mně snažila předávat vědomosti potřebné pro výkon této funkce. Po jejím odchodu zůstal z původních funkcionářů národního výboru už jenom Zdeněk Mayer, na jehož zkušenosti jsme my nováčci byli v mnoha případech odkázáni.

Náš mandát byl časově velmi omezený – do prvních svobodných komunálních voleb, které pak proběhly v říjnu téhož roku.

Vladimír Juračka, 1990

nil národní výbor těsně před revolucí několik hromad kamení a ty hodlal odvézt na skládku odpadu.

Před koncem našeho mandátu ještě proběhla akce za odvolání všech dosavadních vedoucích odborů národního výboru, což bylo v pravomoci plenárního zasedání. Byl to výraz snahy učinit nějakou významnější změnu, výsledek však byl poněkud rozpačitý, v podobě odvolání dvou vedoucích odborů.

ZVLÁŠTNOSTI PŘECHODNÉHO OBDOBÍ

K ilustraci tohoto mezidobí mohu uvést následující příhodu. Vedení národního výboru se rozhodlo po pádu železné opony navázat spolupráci s nějakým městem v západní Evropě. Vybrán byl holandský Voorburg. Když se náš předseda vrátil z návštěvy Holandska, byl upozorněn jistou vedoucí odboru na to, že by měl podat písemnou zprávu o návštěvě kapitalistické ciziny s uvedením toho, s kým se stýkal, o čem spolu mluvili a podobně. Na jeho odpověď, že už nežijeme v socialismu, mu bylo sděleno, že dotyčný právní předpis, který tuto povinnost ukládá, stále ještě platí.

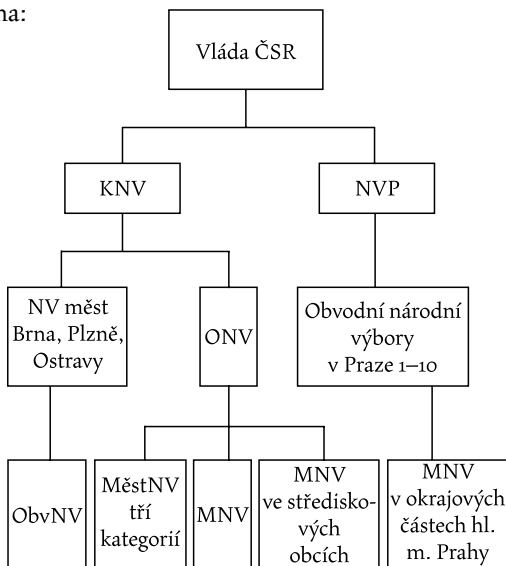
NÁRODNÍ VÝBOR COBY PRODLOUŽENÁ RUKA STÁTU

Postupně jsem získával představu o tom, co je to ten národní výbor zač. Byla to taková zvláštní instituce a k demokratické obecní samosprávě měla hodně daleko. Zatímco již v druhé polovině 19. století existovala v Rakousku-Uhersku samospráva svobodných obcí, po roce 1945 se místo obcí ustavily v Československu místní, okresní a krajské národní výbory. Ty místní nahradily dosavadní obecní zřízení, staly se však prodlouženou rukou státu bez jakékoliv významnější samosprávy. Tak například o tom, že se postaví v Hranicích nějaké sídliště, se rozhodovalo v Os-

Práce národního výboru běžela jakýmsi samospádem, mnoho prostoru pro iniciativu nás, uvolněných funkcionářů, nebylo. Jednou za týden jsme si udělali poradu, kde jsme si vyměnili informace o tom, co jsme řešili v uplynulém týdnu, a řekli si, co plánujeme pro následující dny. Jednou za měsíc jsme absolvovali schůzi patnáctičlenné rady národního výboru a přibližně co dva měsíce pak plenární zasedání národního výboru. Tuším, že dvakrát proběhly schůze tehdejších občanských výborů, kde jsme pak řešili připomínky občanů, třeba že ptáci kálejí na lavičky v parku a že se školní mládež chová neurvale.

Z těch podstatnějších záležitostí si vzpomínám na diskuse, zda zastavit započatou a nesmírně zahuštěnou výstavbu nového sídliště na Hromůvce. Podobný problém představovala plánovaná výstavba paneláků na Komenského a Hřbitovní ulici. Pro ty, kteří socialismus nezažili, připomínám, že bývalý režim byl posedlý bouráním starých domů a stavěním paneláků i na těch nejneuvěřitelnějších místech. Diskutovalo se rovněž o dalším osudu židovského hřbitova, z kteréžto památky učí-

travě a Přerově, tedy na krajském a okresním národním výboru. Navíc až do listopadu 1989 byly národní výbory všech stupňů ve faktické podřízenosti komunistické straně. Výmluvné je koneckonců toto schéma:

BLÍŽÍCÍ SE KOMUNÁLNÍ VOLBY

Nicméně navzdory všem těmto omezením měla naše práce smysl a já jsem si začal uvědomovat, jaký význam získá, až se po komunálních volbách obnoví obecní samospráva. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl kandidovat do Městského zastupitelstva v Hranicích. Kandidoval jsem za koalici Občanského fóra a sociální demokracie, na druhém místě kandidátky. Spojení se sociální demokracií bylo víceméně náhodné, tenkrát ještě nikdo nerozlišoval pravici a levici v politickém spektru. Ing. Jašek kandidoval za volební stranu Městský blok, což byla koalice strany socialistické, lidovců, zelených, strany zemědělské a HZSD–SMS (Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko). Posledně zmíněná strana zaznamenala v prvních svobodných parlamentních volbách docela slušný úspěch, neboť přesvědčila voliče, že nás, Moravany, Praha vykořisťuje a že je třeba s tím něco udělat. Z volebních plakátů Československé strany socialistické zase na voliče jukali jášající šohajové a dcerky v národních krojích. Patrně tato tiskovina chtěla u voličů vyvolat dojem, že v případě vítězství socialistů bude budoucnost jednou velkou národopisnou slavností.

PRIMÁRNÍ VOLBY V HRANICKÉM OBČANSKÉM FÓRU

Naše kandidátka pro komunální volby byla sestavena na základě primárních voleb, které proběhly v rámci setkání zaregistrovaných příznivců Občanského fóra v Hranicích. Nicméně lídr kandidátky byl předem daný, což autokraticky rozhodl tehdejší šéf Občanského fóra Vlastimil Helcl. Vybral tehdejšího předsedu Zemědělského družstva Skalička, inženýra Josefa Hrubého. Ing. Hrubý byl kolem roku 1968 tajemníkem Městského výboru KSČ v Hranicích. Po sovětské okupaci byl vyloučen ze strany a byl politicky pronásledován. Zajímavé bylo, že v případě svého zvolení se nehodlal stát uvolněným funkcionářem města, přesto byl postaven do čela naší kandidátky. Byli jsme dohodnuti, že kandidátem na starostu města budu já, byť budu uveden až na druhém místě kandidátky.

VOLEBNÍ KAMPAŇ ANEB KOMUNÁLNÍ POLITICI V PONOŽKÁCH

S volební kampaní tehdy nikdo neměl žádné zkušenosti, poslední svobodné volby do zastupitelstev obcí se konaly za první republiky. Kampaň spočívala ve vylepování plakátů a pořádá-

85 ní předvolebních mítinků. Zajímavá byla schůzka s občany sídliště Nová ulice, která proběhla v budově tehdejší základní školy. Tam se naše volební strana setkala s kandidáty Městského bloku. Nejvíce mi utkvěla v paměti nekompromisní paní uklízečka, která nás donutila k tomu, abychom se všichni zuli, a tak jsme se potupně ucházeli o přízeň tamních voličů v ponožkách. Proč se tento mítink konal společně s konkurenční stranou, si už nevzpomínám, ale díky skvělé moderátorce, slečně Barboře Pánkové z Městského bloku, proběhl v naprosté pohodě.

Nejvíce práce jsem v rámci kampaně odvedl při tvorbě volebního programu. Ve vsí skromnosti si myslím, že na svou dobu nebyl špatný a představoval realistický a seriózní pokus dát vizi nadcházejícímu volebnímu období.

Těch volebních programů jsem pak dalších letech ještě zpracoval pět, z toho jeden pro volby do Zastupitelstva Olomouckého kraje.

V závěru volební kampaně se začala drodit dosavadní jednota Městského bloku. Někteří kandidáti začali hlasitě vyslovovat nespokojenost s počínáním svého lídra Ing. Jaška.

VÝSLEDKY KOMUNÁLNÍCH VOLEB

Komunální volby vyhrál Městský blok se 14 mandáty, naše koalice OF a ČSSD s devíti mandáty skončila na druhém místě, komunisté získali šest křesel a jedno místo v zastupitelstvu připadlo Politickému hnutí členů zemědělských družstev.

Povolební jednání ze začátku vypadala tak, že Městský blok obsadí místo starosty a nám připadne místo místostarosty. Těsně před ustavujícím zasedáním zastupitelstva však bylo zřejmé, že někteří zvolení členové Městského bloku pro svého lídra hlasovat nebudou. Tím padly dosavadní dohody a zvolení starosty a místostarosty se mělo rozhodnout až hlasováním v zastupitelstvu.

ZVOLEN STAROSTOU MĚSTA

Zastupitelstvem jsem byl v prvním kole hlasování zvolen do funkce starosty. Před dalším hlasováním byl Jiří Jašek navržen na funkci místostarosty. Svými spolustraníky jsem byl dotázán, zda chci s ním na radnici spolupracovat. Domníval jsem se tehdy, že by z nás mohl být, přes rozdílnost našich povah, docela dobrý tandem, a tak jsem svým kolegům doporučil, aby pro Jiřího Jaška hlasovali. Díky tomu byl zvolen do funkce místostarosty. Záhy po volbách jsem svého rozhodnutí začal litovat. Spolupráce s ním nebyla přes veškerou mou snahu možná. Místo toho, aby plnil svěřené úkoly, intrikoval. Ke stejnému závěru dospěla i městská rada, která po dramatické diskusi navrhla zastupitelstvu jeho odvolání. V říjnu 1990 pak zastupitelstvo města odvolalo Jiřího Jaška z funkce místostarosty a na uvolněné místo zvolilo Ing. Josefa Ježíka.

Zvolením starostou města se v mém životě otevřela nová kapitola. Velmi jsem si vážil toho, že jsem byl do této funkce zvolen a mohl jsem pro město Hranice dvanáct let pracovat.

Psáno na podzim 2009.

Zaměstnanci podniku Sigma Hranice jdou Jaselskou ulicí na Gottwaldovo náměstí, 27. listopadu 1989

Generální stávká, Gottwaldovo (dnes Masarykovo) náměstí v Hranicích, 27. listopadu 1989

fotografie: Martin Trískala

Generální stávká, na tribuně Josef Christel,
za ním Vladimír Hudec, 27. listopadu 1989

Generální stávká, stávkující – demonstrující – diváci,
27. listopadu 1989

Generální stávká, Gottwaldovo (dnes Masarykovo) náměstí v Hranicích, 27. listopadu 1989

fotografie: Martin Trískala

